

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 16 mars 1939 kl. 4 e. m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande i anledning av väckt motion om utredning rörande åtgärder i syfte att minska utbredningen av tandsjukdomar.

Motionen.

I en inom första kammaren väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 116, har herr *Sjödahl m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning i syfte att vinna ökad kännedom om vilka åtgärder, som böra vidtagas för att inom vårt land minska utbredningen av de vanligast förekommande tandsjukdomarna. Enligt motionen skulle en dylik utredning främst söka klarlägga följande frågor:

1) Vilka undersökningar äro nödvändiga, huru skola de planeras och vilka kostnader medföra de för tillräcklig kännedom om karies' standard och tandlossandets frekvens inom olika geografiska områden, kön, åldrar och samhällslager inom Sverige?

2) På vad sätt och mot vilka kostnader kan en allmänt orienterande översikt av den medicinsk-odontologiska forskningens nuvarande resultat över tandsjukdomarnas orsakskomplex erhållas?

3) Vilka praktiskt-kliniska-statistiska åtgärder i profylaktiskt syfte äro för närvarande att föreslå till ingående prövning, inom vilka platser böra dessa lämpligen utföras, huru lång tid bör beräknas för deras utförande och bearbetning, under vilken organisation böra de arbeta och vilka äro kostnaderna för desamma?

4) I vilken utsträckning kunna redan nu förefintliga institutioner utnyttjas för dessa undersökningar och prov, t. ex. Institutet för folkhälsan, läkar- och tandläkarorganisationer under medicinalstyrelsens ledning, tandläkarinstitutet, rasbiologiska institutionen, statens bakteriologiska laboratorium m. fl., och under vilka ekonomiska betingelser kan sådant utnyttjande försiggå?

5) Vilka teoretiska-vetenskapliga utredningar böra igångsättas, i vilken form böra de lämpligen ledas och organiseras och vilka förutsättningar föreligga för bidrag till kostnaderna för desamma från t. ex. Anderssonska fonden, Jubileumsfonden m. fl.?

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Yttranden. Över motionen har utskottet i vederbörlig ordning inhämtat yttranden från medicinalstyrelsen och tandläkarinstitutets lärarråd.

Yttrandena hava såsom bilagor fogats till detta utlåtande.

Utskottet. Av motionen liksom av de avgivna yttrandena framgår, att tandsjukdomarna karies (tandrötan) och alveolarpyorrhé (tandlossandets sjukdom) i vårt land hava en sådan spridning, att de utan överdrift måste betecknas som verkliga folksjukdomar. De åtgärder, som hittills företagits för bekämpande av nämnda sjukdomar, ha främst tagit sikte på vård av redan inträffade sjukdomsfall. I detta hänseende utgör den nu under utbyggnad varande organisationen för folk-tandvården, varom 1938 års riksdag fattade beslut, ett viktigt led för befrämjande av folkhälsan. I anslutning till den samstämmiga uppfattning, som kommit till uttryck i motionen och de avgivna yttrandena, finner utskottet, att en väsentlig brist i socialodontologiskt hänseende föreligger så till vida, att några planmässiga vetenskapliga undersökningar till utrönande av tandsjukdomarnas orsakskomplex ej kommit till stånd i vårt land. Icke blott ur hälsosynpunkt utan även med hänsyn till de avsevärda kostnader, som årligen åsamkas såväl enskilda som det allmänna, måste det enligt utskottets mening vara synnerligen betydelsefullt att söka i möjligaste mån hindra uppkomsten av ifrågavarande sjukdomar. Varje minskning av sjukdomsfrekvensen, även i begränsad omfattning, kan förväntas för landet medföra betydande besparingar.

Medicinalstyrelsen har i sitt yttrande till behandling upptagit vissa spörsmål, som ej berörts av motionärerna men som enligt medicinalstyrelsens mening borde göras till föremål för övervägande i samband med den i motionen föreslagna utredningen. Sålunda har medicinalstyrelsen framhållit vikten av att få till stånd en kontroll av tandvårdsmaterial och munhygieniska preparat ävensom väckt förslag om vissa tandtekniska arbetens utförande genom statens försorg. Utskottet anser sig i detta sammanhang sakna anledning att ingå på vad av medicinalstyrelsen sålunda framhållits.

På grund av vad i motionen och de avgivna yttrandena anförts finner utskottet skäl föreligga för en utredning i motionens syfte. De i motionen angivna, här ovan återgivna frågorna, vilka en sådan utredning enligt motionärernas mening främst skulle klarlägga, synas utskottet lämpligen kunna läggas till grund för utredningsarbetet.

Med stöd av vad ovan anförts får utskottet hemställa,

att första kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning i syfte att vinna ökad kännedom om

vilka åtgärder, som böra vidtagas för att inom vårt land minska utbredningen av de vanligast förekommande tandsjukdomarna.

Stockholm den 16 mars 1939.

På utskottets vägnar:

O. A. NORDBORG.

Närvarande: herrar Nordborg, Hettman, Anders Andersson, Sundvik, Theodor Magnusson, Gottfrid Karlsson, Persson och von Horn.

Till riksdagens första kammarens andra tillfälliga utskott.

Medicinalstyrelsen, som av Kungl. Maj:t anbefallts att till riksdagens första kammarens andra tillfälliga utskott avgiva yttrande över en av herr Sjödahl med flera väckt motion om utredning rörande vilka åtgärder, som böra vidtagas i syfte att minska utbredningen av tandsjukdomar i vårt land, får till åttlydnad härav anföra följande.

Det måste betraktas såsom en grundväsentlig brist i socialodontologiskt hänseende, att de ekonomiska förutsättningarna för en vetenskaplig utredning rörande de stora folksjukdomarna tandkaries och alveolarpyorrhé saknas i vårt land. Det vore därför synnerligen önskvärt, att ett forskningsarbete kunde upptagas å förevarande område, vilken verksamhet borde bedrivas i nära anslutning till den nu under utbyggnad varande riksorganisationen för folktandvård. Redan i skrivelse till Konungen den 17 januari 1938 med utlåtande över det av sakkunniga inom socialdepartementet avgivna betänkandet rörande folktandvård har medicinalstyrelsen beaktat önskvärdheten av att staten iklädde sig ansvaret jämväl för den teoretiska sidan av ifrågasvarande problemkomplex, i det styrelsen ansett statliga åtgärder härutinnan utgöra en nödvändig förutsättning såväl för vinnande av nödig kunskap om kariesfrekvensen och dess variationer i riket som för klarläggande av de faktorer, vilka borde bli bestämmade för de i nyssnämnda yttrande omtalade profylaktiska åtgärderna inom folktandvårdens ram. Medicinalstyrelsen har också sedan tillkomsten av styrelsens tandvårdsavdelning vid upprepade tillfällen haft anledning att taga frågan om beredande av möjlighet till här avsett forskningsarbete under övervägande.

I medvetande om den utomordentliga betydelse, som en statistisk bearbetning på grundval av samtliga inom folktandvården undersökta och behandlade fall måste tillmätas för klarläggande av tandsjukdomarnas etiologi och därmed också för möjliggörande av en effektiv profylax, har styrelsen sålunda haft sin uppmärksamhet sär-

skilt riktad på frågan om genomförande inom folktandvården redan under innevarande år av ett likformigt och på vetenskapliga grunder baserat system för registrering av tand- och munsjukdomarna och i samband därmed stående terapeutiska åtgärder. Ett dylikt system, tillämpat av alla landets tjänstefandläkare i deras yrkesutövning, skulle nämligen för styrelsen möjliggöra ej blott den nödvändiga fortlöpande kontrollen av arbetsprestationerna på de skilda distriktstandpoliklinikerna utan även, vilket styrelsen önskar i detta sammanhang särskilt betona, en fortlöpande statistisk undersökning rörande de faktorer, som kunna utöva inflytande på ifrågavarande folksjukdomar. Då det statistiska material, som här avses, beräknas bliva synnerligen omfattande, sedan folktandvårdsorganisationen blivit i vidare mån utbyggd, torde emellertid komma att behövas vidgade möjligheter för sagda materials bearbetning, varvid särskilt torde böra tagas under övervägande lämpligheten av en maskinell sådan enligt hålkortsmetoden.

Medicinalstyrelsen har även till fullo beaktat övriga vetenskapliga undersökningsmetoders värde vid sidan av den rent statistiska ifråga om utredningen av tandsjukdomarnas orsakskomplex, t. ex. experimentella undersökningar rörande olika kostformers betydelse för tandsystemet eller rent laboratoriemässiga forskning.

Då medicinalstyrelsen, såsom av det ovan sagda framgår, anser, att ett *vetenskapligt forskningsarbete* i det i förevarande motion angivna syftet *utgör ett nödvändigt komplement till den statsunderstödda tandvården*, hälsar styrelsen sålunda med tillfredsställelse det i riksdagen väckta förslaget om utredning i detta avseende.

Medicinalstyrelsen vill emellertid framhålla, att det föreligger jämväl vissa andra i samband med folktandvården stående frågor, vilka av ekonomiska och praktiska skäl skulle kunna lösas samtidigt med genomförandet av här avsedd forskningsverksamhet.

Sålunda vill styrelsen betona, att det föreligger ett stort behov av *prövning och kontroll av tandvårdsmaterial*, såväl egentliga fyllningsmaterial och därmed jämförliga medel som dentala preparat och material för den tekniska delen av ifrågavarande verksamhet ävensom s. k. munhygieniska preparat.

Lösandet av denna viktiga kontrollfråga utgör ett gammalt önskemål, vilket nu aktualiserats i och med det påbörjade genomförandet av riksorganisationen för folktandvården. Det måste nämligen anses vara av största vikt, att åtgärder snarast vidtagas, varigenom styrelsen sättes i stånd att bedöma vilka dentala preparat och material i övrigt, som äro av den fullgoda kvalitet, att de böra komma till användning inom den under styrelsens ledning stående folktandvården. Av stor betydelse är ävenledes, att medicinalstyrelsen, som under uppbyggandet av folktandvårdssystemet har att ägna tillbörlig uppmärksamhet jämväl åt svenska folkets möjligheter till personlig munhygien, erhåller nödig kännedom om den kemiska sammansättningen hos och det kliniska värdet av de i marknaden tillgängliga munhygieniska medlen.

Vidare synes det önskvärt, att vissa mera komplicerade tandtekniska arbeten, i första hand avtagbara proteser i rostfritt stål, vilka arbeten kräva en omfattande utrustning och en personal med speciell sakkunskap, kunde för folktandvårdens behov utföras genom statens försorg.

Med hänsyn till vad ovan anförts får medicinalstyrelsen hemställa,

att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt medicinalstyrelsen att verkställa en allsidig utredning rörande vilka åtgärder som böra vidtagas, förutom beredande av möjlighet till i motionen avsedd vetenskaplig forskningsverksamhet, för att i möjligaste mån betrygga det arbete, som under medicinalstyrelsens ledning påbörjats för tillgodoseende av svenska folkets tandvårdsbehov. Därvid borde särskilt beaktas frågan om möjligheten att inrätta ett femte under medicinalstyrelsens överinseende och ledning stående laboratorium, förslagsvis benämnt statens odontologiska laboratorium, för statistisk bearbetning av det värdefulla material, som folktandvården kommer att lämna, och för kemisk och teknisk prövning och kontroll av inom folktandvården använda förnödenheter ävensom av munhygieniska preparat och dylikt. I anslutning till sagda laboratorium borde inrättas ett dentalt centrallaboratorium, specialiserat på framställning av rostfria stålproteser, i första hand för folktandvårdens behov. Vid sagda institution borde, i likhet med vad som är förhållandet vid t. ex. statens bakteriologiska laboratorium, tillfälle beredas till vetenskaplig forskningsverksamhet i övrigt inom institutionens arbetsområde.

I handläggningen av detta ärende hava deltagit generaldirektören J. Axel Höjer, medicinalrådet Einar Edén och byrådirektören A. B. Maunsbach, föredragande.

Stockholm den 2 mars 1939.

J. AXEL HÖJER.

A. B. Maunsbach.

/ Tor Ahlberg.

Till riksdagens första kammarens andra tillfälliga utskott.

Genom nådig remiss den 17 februari 1939 har tandläkareinstitutets lärarråd anbefallts att avgiva yttrande över en i första kammaren väckt motion (Nr 116) av herr Sjö Dahl m. fl. om utredning rörande åtgärder i syfte att minska utbredningen av tandsjukdomar; och får lärarrådet med anledning härav anföra följande.

Lärarrådet vill till en början uttala sin stora tillfredsställelse över att ifrågasvarande motion blivit väckt, då dess syfte överensstämmer med de strävanden, för vilka lärarrådet under flera årtionden gjort sig till tolk, nämligen ernående av statligt understödda utredningar och studier över de stora folksjukdomar, som benämnas tandröta och tandlossnande, dessa sjukdomars frekvens, utbredning och orsakskomplex. I motionen beröres sålunda ett folkhälsoproblem av stor räckvidd och betydelse. Alla grundligt utförda och vetenskapligt säkrade undersökningar på området kunna för visso bli för det allmänna till största gagn. Lärarrådet hyser visserligen uppfattningen, att mycket hade varit att vinna, om dylika undersökningar förelegat före folktandvårdsorganisationens genomförande, men finner det givetvis av utomordentlig betydelse, att berörda utredningar nu igångsättas

och genomföras under tidrymden för folktandvårdsorganisationens genomförande.

Lärarrådet har vid flera tillfällen under den tidigare diskussionen av föreslagna tandvårdsåtgärder inom riket framhållit bristen på utredningar över tandsjukdomarnas frekvens och utbredning. Lärarrådet vill även här betona, att varje ökad kännedom om tandsjukdomarnas frekvens, förlopp, olika yttringar och former m. m. kan på skilda vägar medföra möjlighet av förenklade och snabbare behandlingsåtgärder. Skulle därjämte så lyckligt vara, att omfattande samt enhetligt ledda och organiserade undersökningar över tandsjukdomarnas orsakskomplex kunde med statligt bidrag genomföras under längre tid, finnas starka skäl förmoda, att dylika undersökningar skulle kunna anvisa praktiskt genomförbara profylaktiska och terapeutiska metoder. Även om dylika metoder till sin verkan förutsättas bedömda synnerligen försiktigt, talar erfarenheten för sannolikheten av, att på dylik utredning och undersökning nedlagda kostnader mer än väl komma att uppvägas av vunna förbättrade åtgärder för folkhälsans höjande inom föreliggande specialområdet.

De i motionen angivna fem frågeområdena synas, åtminstone såsom förhandsdirektiv, täcka den föreslagna utredningsuppgiften. Det är emellertid av största vikt, att ett genomförbart arbetsprogram framlägges. Oundgängligen nödvändigt är därjämte, att en inbördes väl samarbetande sakkunnignämnd från början utövar ledningen såväl beträffande utarbetande av en arbetsplan som beträffande den efterföljande undersökningen. Denna nämnd bör äga representanter inom hithörande områden av odontologi, bakteriologi, hygien och statistik samt samarbeta med medicinalstyrelsen och tandläkarinstitutets lärarråd. I tidigare yttranden rörande folktandvården har lärarrådet redan framfört förslag i liknande riktning. Motionen stöder ytterligare lärarrådets uppfattning om nödvändigheten av grundliga fortsatta utredningar och studier över samtliga hithörande spörsmål.

Under hänvisning till såväl tidigare gjorda uttalanden som till ovan anförda synpunkter vill lärarrådet kraftigt tillstyrka, att en utredning i överensstämmelse med motionens syfte snarast möjligt kommer till stånd.

Stockholm den 10 mars 1939.

På lärarrådets vägnar:

GUNNAR HEDRÉN.

/ Ernst Törnell.